

Natuurherstel in de EU wetgeving

Samenvatting

De biodiversiteit in Europa neemt in een verontrustend tempo af. Habitats in Europa zijn in een slechte conditie. Na een moeizaam traject is op 17 juni 2024 de Natuurherstelwet door de Raad van de Europese Unie formeel aangenomen. Daarmee wordt op Europees niveau een belangrijke stap gezet in het herstel van de natuur in Europa en het herstel van de biodiversiteit. Dit is een belangrijk signaal vanuit Europa richting alle lidstaten: natuurherstel is een essentieel onderdeel van het ruimtelijk beleid. Deze trendalert beschrijft de opkomst van natuurherstel als onderdeel van Europese wetgeving. Er wordt ingegaan op de mate waarin Nederlandse overheden hierop voorbereid zijn, en in welke mate dit doorwerkt op de Nederlandse watersector.

Consequenties voor u

	Laag	Middel	Hoog	Beknopte uitleg
Impact				Waterbedrijven zijn (nog) niet betrokken
Zekerheid				Natuurherstelwet is al aangenomen

Het herstel van natuurgebieden in Europa moet een onderdeel worden van het ruimtelijk beleid. Daarmee zien we dat ecologische aspecten steeds meer in overweging worden genomen bij nieuwe wetgeving.
Bron: RiverNorthPhotography via iStock.

Trendbeschrijving en achtergrond

Er is in Nederland en in de rest van de wereld sprake van een afname van de biodiversiteit in natuurgebieden. Vele [soorten en ecosystemen worden bedreigd](#) door factoren als klimaatverandering, verdroging en een hoge stikstofdepositie. Het Natura 2000 netwerk, een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden, is opgezet om de biodiversiteit te beschermen en te herstellen. De laatste jaren komt de natuur meermaals naar voren als belangrijke factor in het maken van nieuw beleid en ruimtelijke keuzes. Zo gaf de Nederlandse overheid met de kamerbrief 'Water en Bodem sturend' in november 2022 aan dat water en bodem sturend moeten zijn in de ruimtelijke ordening. Dit betekent dat de keuzes die in de ruimtelijke ordening gemaakt worden onder andere moeten zorgen voor hoogwaardige natuur.

Dat natuurherstel een essentieel onderdeel van het ruimtelijk beleid moet zijn, wordt in toenemende mate op Europees niveau erkend. Op 17 juni 2024 is [de Natuurherstelverordening EU 2024/1991](#) (in het vervolg: Natuurherstelwet) aangenomen door de Raad van de Europese Unie. Hiermee geeft de Europese Unie een signaal af richting de lidstaten dat belangrijke stappen gezet moeten worden in het herstel van de natuur en de biodiversiteit in Europa.

In deze trendalert beschrijven we deze trend en wat dit betekent voor de Nederlandse watersector. Daarbij kijken we specifiek naar de Europese Natuurherstelwet en hoe natuurherstel een grotere rol is gaan spelen in de Europese Unie. De context en inhoud van de wet wordt hieronder toegelicht. Vervolgens beschrijven we de mate waarin er in Nederland nu al plannen gemaakt worden voor de uitvoering van de verplichtingen die de Natuurherstelwet met zich meebrengt. Tot slot gaan we in op gevolgen die de Natuurherstelwet heeft voor de watersector in Nederland. In welke mate dienen de drinkwaterbedrijven bijvoorbeeld meer rekening te houden met de effecten op natuur, waardoor het mogelijk lastiger wordt om nieuwe onttrekkingsvergunningen te krijgen of bestaande vergunningen uit te breiden. En welke kansen liggen er voor de Nederlandse watersector nu er op Europees niveau meer aandacht is voor behoud van natuurlijke systemen.

Context van de wetgeving

De Natuurherstelwet stelt bindende doelstellingen vast om gedegradeerde ecosystemen te herstellen. De nadruk ligt op het [bevorderen van de veerkracht van ecosystemen](#) waarvan mensen afhankelijk zijn, onder andere voor de voedselzekerheid. Vooral ecosystemen met het grootste potentieel om koolstof vast te leggen

en op te slaan en om de impact van natuurrampen te voorkomen of te verminderen, vallen onder de wet. De Natuurherstelwet combineert daarbij een overkoepelend hersteldoel voor het langdurig herstel van de natuur in diverse land- en zeegebieden met bindende hersteldoelen voor specifieke habitatten en soorten.

Het politieke besluitvormingsproces voor de aanneming van de Natuurherstelwet was opvallend. Het leek er lange tijd op dat de wet wel door een meerderheid van het Europees Parlement gesteund zou worden, maar, met name [onder druk van boerenprotesten](#), niet door een benodigde gekwalificeerde meerderheid van nationale ministers in de Raad van de Europese Unie. Op 17 juni 2024 stemde de Oostenrijkse klimaatminister [Leonore Gewessler in de Raad tegen de wens van haar regering in door vóór de wet te stemmen](#). De minister voerde [gewetensbezwaren](#) aan om haar afwijkende stemgedrag te verklaren. Deze draai was nodig om een gekwalificeerde meerderheid in de Raad te bereiken, zodat de wet kon worden goedgekeurd. De ommezwaai was politiek uitermate gevoelig, omdat minister Gewessler van de Groene Partij hierdoor [rechtstreeks inging tegen haar opdracht](#) vanuit de conservatief-groene regeringscoalitie om zich van stemming te onthouden. De conservatieve coalitiepartner ÖVP heeft vervolgens een [aangifte wegens ambtsmisbruik](#)

[ingediend](#) tegen minister Gewessler. De radicaal-rechtse oppositiepartij FPÖ bracht een [motie van wantrouwen](#) in het Oostenrijkse parlement, die echter geen succes had.

Ook [Nederland stemde tegen](#) de wet. In een [brief aan de Tweede Kamer](#) lichtte de toenmalige minister voor natuur en stikstof, Christianne van der Wal-Zeggeling (VVD), toe dat door de Oostenrijkse wending de blokkerende minderheid wegviel en uitte haar verrassing over de uitkomst. Daarnaast werden eerdere inspanningen van het Nederlandse ministerie genoemd om het wetsvoorstel te wijzigen. Er werd bijvoorbeeld benadrukt dat gaandeweg het wetgevingsproces het verslechteringsverbod werd aangepast van een resultaats- naar een inspanningsverplichting en dat een hogere mate van regie bij de lidstaten blijft.

Het Nederlandse stemgedrag en de inhoud van het [regeerprogramma van het kabinet-Schoof](#) suggereren dat Nederland de nieuwe verplichtingen terughoudend zal implementeren. Dit staat in contrast met een [impactassessment van Berenschot en Arcadis](#), waarin wordt aangegeven dat hoewel de opgave voor Nederland fors is, het aanpakken van het verlies van biodiversiteit op de lange termijn aanzienlijke voordelen oplevert.

Naast de nieuwe verplichtingen uit de Europese Natuurherstelwet werkt(e) Nederland door middel van het *Nationaal Programma Landelijk Gebied* (NPLG) aan een “[integrale aanpak \[...\] op het gebied van natuur, water en klimaat](#)”. Hierin werd onder andere geld beschikbaar gesteld voor de provincies om programma’s op te stellen ter uitwerking van een [gebiedsgerichte aanpak](#) om de opgaven voor emissiereductie, natuurherstel en water aan te gaan. Het kabinet-Schoof heeft echter besloten het [NPLG stop te zetten](#) en daardoor de verdere financiering voor provinciale uitwerkingen te schrappen. De provincies vrezen dat het wegvallen van financiering het reeds gedane werk aan provinciale programma’s in samenwerking met de sociale omgeving tenietdoet. Koepelorganisatie IPO benadrukt daarom dat de provincies, ondanks de wegvallende financiering, het [werk aan een gebiedsspecifieke aanpak van de natuurherstelopgave willen voortzetten](#). De nieuwe EU-rechtelijke verplichtingen zouden een hernieuwde impuls kunnen geven om gezamenlijk vaart te zetten achter de natuurherstelopgave.

Inhoud van de wet

De Europese Natuurherstelwet heeft als voornaamste doel om een kader te stellen voor doeltreffende en gebiedsgerichte maatregelen om tot 2050 vrijwel alle gedegradeerde ecosystemen in Europa te herstellen.

Hiervoor worden lidstaten verplicht om herstelmaatregelen te treffen voor gebieden met habitattypen zoals wetlands, graslanden, aquatische gebieden, bossen, heide en duinen die in ontoereikende ecologische staat verkeren. [Tegen 2030 moeten voor minstens 30%](#) van de oppervlakte van deze habitatten maatregelen zijn genomen om de ecologische kwaliteit te verbeteren. Tegen 2050 moet dit voor 90% van de oppervlakte gedaan worden. Lidstaten moeten zich bovendien ervoor inspannen dat de ecologische kwaliteit van deze gebieden niet [verder achteruitgaat](#).

Naast deze algemene hersteldoelen zijn er specifieke doelstellingen voor het omkeren van de achteruitgang van bestuiverpopulaties en voor de ecologische kwaliteit van bos-, stedelijke en landbouwecosystemen. Hieronder vallen ook doelstellingen voor het herstel van organische bodems in ontwaterde veengebieden. Verder committeren de lidstaten zich om ernaar te streven bij te dragen aan de bestaande doelstelling van [de landelijke Bossenstrategie](#) om tegen 2030 op Unieniveau ten minste drie miljard extra bomen te planten. De connectiviteit van oppervlaktewateren moet worden verbeterd door kunstmatige barrières te inventariseren en te verwijderen, waardoor tegen 2030 minstens 25.000 km aan rivieren tot vrijstromende rivieren zullen worden hersteld.

Nationale Natuurherstelplannen vormen het kerninstrument van de verordening. Lidstaten, waaronder Nederland, zijn verplicht om [voor augustus 2026 een ontwerp](#) van een nationaal herstelplan bij de Europese Commissie in te dienen.

De herstelplannen bevatten specifieke herstelmaatregelen. Bijlage VII van de verordening noemt enkele voorbeelden, ook voor aquatische habitatten. Voorbeelden zijn het vergroten van de ruimte voor rivierdynamiek en het herstellen van natuurlijke sedimentatieprocessen. Ook kunnen belangrijke vispaaigebieden en kraamkamers worden hersteld. Verder wordt het verminderen van verschillende vormen van vervuiling genoemd, zoals nutriëntenbelasting, geluidsoverlast en plastic afval. Lidstaten kunnen vervuiling door geneesmiddelen, gevaarlijke chemicaliën, stedelijk en industrieel afvalwater stoppen, verminderen of saneren. Het afbouwen van lichtvervuiling wordt ook als voorbeeldmaatregel genoemd.

Voor de herstelplannen moeten gedegradeerde gebieden gekwantificeerd worden en de huidige toestand op basis van vastgelegde indicatoren worden beoordeeld. De connectiviteit tussen gebieden en de toestand van bestuiverpopulaties worden daarbij in kaart gebracht. Voor het monitoren van de ecologische

toestand is gekozen voor een wetenschappelijke benadering, waarbij grotendeels kwantificeerbare ecologische indicatoren worden vastgelegd. De plannen worden achteraf door de Europese Commissie beoordeeld en moeten periodiek worden herzien. Het Europees Milieuagentschap (EEA) ondersteunt dit proces met regelmatige technische uitvoeringsrapporten.

De Natuurherstelwet heeft een antropocentrische focus waarbij *menselijk* welzijn en de waarde van ecosysteemdiensten aan de hand van het nut *voor de mens* beoordeeld wordt. Deze benadering zou met een beoordeling kunnen conflicteren, waarin de ecologische waarde centraal staat. Hoewel het herstel van belangrijke ecosystemen ter bevordering van veerkracht het voornaamste doel is, zijn er bovendien enkele uitzonderingen voor overwegende publieke belangen, zoals de opbouw van hernieuwbare energieproductie en nationale veiligheid.

Doorwerking van de Natuurherstelwet in Nederland

Om te inventariseren in welke mate in Nederland al uitvoering wordt gegeven aan de Natuurherstelwet is gesproken met een expert van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Daarnaast is een gesprek gevoerd met een expert op het gebied van deze wetgeving bij Natuurmonumenten, een drinkwaterbedrijf en twee provincies.

Het ministerie van LVVN is vanaf de beginfase van de Natuurherstelwet betrokken en medeverantwoordelijk voor het opstellen van het herstelplan voor Nederland. Daarnaast is het ministerie betrokken bij het opstellen van het format voor het herstelplan, dat op Europees niveau ontwikkeld wordt. De eerste stappen in de implementatie van de Natuurherstelwet zijn bij het ministerie ook al getroffen. Men werkt aan een programmaplan en zijn met andere overheidsinstanties samenwerkingstrajecten aan het opzetten. Daarnaast worden de monitoringsvereisten in kaart gebracht die de Natuurherstelwet met zich meebrengt.

De twee provincies die in het kader van dit onderzoek benaderd zijn, geven aan dat nog veel onduidelijk is. De inhoud van de wetgeving is bij de afdelingen natuur en milieu goed bekend, maar dat geldt nog niet voor de rest van de organisatie. In november 2024 is er één informatiesessie met het Rijk geweest waarbij is aangegeven dat de provincies betrokken gaan worden bij het opstellen van het herstelplan. Het is echter onduidelijk welke rol de provincies precies gaan krijgen bij het opstellen en uitvoeren van deze plannen. Het gevoel heerst dat het ministerie zelf nog de processen intern moet opstarten. Daardoor is er nog veel onduidelijk over wat de Natuurherstelwet precies gaat betekenen voor de provincies. De provincies verwachten

dat er in 2025 meer duidelijk wordt over wat er van de provincies wordt verwacht.

De expert bij Natuurmonumenten geeft aan vanaf de totstandkoming van de Natuurherstelwet betrokken te zijn geweest. Natuurmonumenten is onderdeel van [Groene 11](#), een samenwerkingsverband van Nederlandse milieu- en natuurorganisaties. Groene 11 heeft de totstandkoming van de wet op de voet gevolgd en heeft sindsdien een werkgroep opgericht die focust op de implementatie van het Nationale Natuurherstelplan. In dat kader heeft Groene 11 in september 2024 gesproken met het ministerie van LNV en voor 2025 een vervolgesprek aangevraagd. Op deze manier proberen milieu- en natuurorganisaties, zoals Natuurmonumenten, te zorgen dat de juiste stappen worden gezet in de uitvoering van de Natuurherstelwet.

De expert van het drinkwaterbedrijf is bekend met de inhoud van de wetstekst. Het drinkwaterbedrijf is nog niet betrokken bij het opstellen van plannen in het kader van de Natuurherstelwet.

Uitdagingen in Nederland als gevolg van de Natuurherstelwet

De implementatie van de Europese Natuurherstelwet kent meerdere uitdagingen. Zo zal de vertaling van de wetgeving naar een concreet doelbereik en

herstelpercentages lastig zijn. De wet vraagt om een goed wetenschappelijk onderbouwd plan. De mate van natuurherstel en ecologie zijn echter lastig in vaste percentages te vangen, aangezien dit niet eenvoudig is te berekenen zonder dat daar onzekerheidsmarges en aannames bij komen. Daarnaast geven de provincies aan de monitoring als een grote uitdaging te zien door schaarste in mensen en middelen.

De opgaven van de Natuurherstelwet hebben weinig aansluiting bij de huidige politiek in Nederland. De NPLG had de potentie een substantiële bijdrage te leveren aan doelen van de Natuurherstelwet voor 2030. Door het huidige kabinet is hierdoor een streep gezet, waardoor processen weer opnieuw opgezet moeten worden. Daarmee is het nog maar de vraag welke aanpak er gekozen wordt om tot een werkbaar Natuurherstelplan te komen. Zodra er onderdelen en plaatsen zijn waar overlap is met andere ruimteclaims is het onduidelijk welke keuzes er gemaakt zullen worden.

De samenwerking tussen verschillende overheidsinstanties wordt door de geïnterviewden bij de twee provincies ook als een grote uitdaging gezien. De deskundige bij het ministerie zegt hierover dat er inderdaad nog een opgave ligt om duidelijke afspraken te maken tussen het Rijk, andere overheidsinstanties en betrokken organisaties, om processen efficiënt te laten

verlopen. De deadlines die op Europees niveau vastgelegd zijn voor het nemen van de herstelmaatregelen, worden door het ministerie ook als een uitdaging gezien. Hiervoor zal aanvullend nationaal beleid nodig zijn.

Relevantie voor de watersector

Kansen voor de watersector als gevolg van de Natuurherstelwet

De Natuurherstelwet biedt een wettelijk kader voor natuurbeleid op de lange termijn. Het doel is om de natuur onderdeel te maken van planvorming op alle domeinen. Daarnaast bieden de herstelplannen duidelijke langetermijnopgaven voor waterbeheerders. Er zijn op Europees niveau deadlines vastgelegd voor het nemen van herstelmaatregelen.

Deze trend, waarbij natuurherstel een essentieel onderdeel van het ruimtelijk beleid moet zijn, biedt kansen voor de watersector in Nederland. Zo kan er meer geld en aandacht komen voor herstel van natuurlijke watersystemen, waarbij langetermijnplannen gemaakt worden over de politieke schommelingen van de korte termijn heen. Zonder een juridische verplichting vanuit Europa zou er vanuit het huidige kabinet

hoogstwaarschijnlijk minder aandacht voor natuurherstel zijn geweest.

Er zijn specifieke water-gerelateerde doelstellingen opgenomen in de wet. Hierdoor zijn er voor de watersector in Nederland concrete opgaven. Zo moet de connectiviteit van oppervlaktewateren worden verbeterd door [kunstmatige barrières te verwijderen, waardoor rivieren tot vrijstromende rivieren worden hersteld](#).

Natuur en drinkwater zijn beide afhankelijk van kwalitatief hoogwaardig en voldoende grond- en oppervlaktewater. De drinkwaterbedrijven hebben dan ook baat bij habitattypen die zich in goede staat bevinden. De herstelmaatregelen die genomen worden in de stedelijke en natuurlijke omgeving die leiden tot meer groen dragen bij aan de buffercapaciteit van water door meer regenwater vast te houden. Ook het verhogen van het grondwaterpeil in natuurgebieden kan leiden tot een toename in [waterbeschikbaarheid](#) in de bodem en aanvulling van oppervlaktewaterbronnen.

De Natuurherstelwet zal het eenvoudiger maken voor de drinkwaterbedrijven om innovatieve maatregelen te nemen die zowel de natuur als het drinkwater ten goede komen. Daarbij spelen onder andere Nature-based Solutions een steeds grotere rol. Door de

Natuurherstelwet zal het waarschijnlijk eenvoudiger worden om vergunningen voor dergelijke initiatieven te verkrijgen, omdat verschillende beleidsdoelstellingen met elkaar verbonden kunnen worden.

Daarnaast zal er een koppeling worden gemaakt met de klimaatdoelen en klimaatadaptatie-opgaven. Dit biedt kansen voor de watersector om meer aandacht te krijgen voor de gevolgen van klimaatverandering op watersystemen. Het belang van maatregelen die momenteel al genomen worden om beter om te gaan met extreem natte of droge periodes zal daarbij ook

terugkomen in de plannen, die op basis van de Natuurherstelwet worden uitgewerkt. Dit heeft als voordeel dat ook hiervoor een langetermijnkoers ingeslagen kan worden, waardoor potentieel meer budget beschikbaar komt voor soortgelijke maatregelen.

Uitdagingen voor de watersector als gevolg van de Natuurherstelwet

De Nederlandse watersector speelt een belangrijke rol in de opgaven om de biodiversiteit te verbeteren. Het opstellen van het herstelplan in het kader van de Natuurherstelwet kan [niet beperkt blijven](#) tot de

Figuur 1 Hermeanderen van de Ruiten Aa. Bron: website Waterschap Hunze en Aa's, 2024

ecologie. Water, stikstof en klimaat zijn belangrijke factoren die de natuur beïnvloeden. Bestaande beleidsprogramma's binnen de watersector zijn relevant voor het behalen van de hersteldoelen. Zo dragen de [Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027, onderdeel van de Kaderrichtlijn Water, indirect bij aan het doel 'voor overige ecosystemen'](#) binnen de Natuurherstelwet. Om de doelen te halen, dienen dit soort plannen volledig uitgevoerd te worden. Het zal een uitdaging worden voor de watersector om voldoende mensen en financiering te regelen voor het uitvoeren van maatregelen. Daarnaast is het een uitdaging om te zorgen voor voldoende monitoring.

Voldoende grondwater van voldoende kwaliteit is vaak één van de sturende factoren voor de habitattypen die in Bijlage I van de Natuurherstelwet zijn genoemd. Drinkwaterwinning is één van de factoren die hierbij een rol spelen. Als in herstelplannen uitgegaan wordt van een voorzorgsprincipe, kan dit voor de drinkwaterbedrijven belemmeringen gaan geven in het verkrijgen of uitbreiden van onttrekkingsvergunningen. Het is immers niet altijd mogelijk om met volledige zekerheid aan te tonen dat negatieve effecten op de ecologie zijn uit te sluiten. Ook kunnen als gevolg van de Natuurherstelwet mogelijk nieuwe verplichtingen worden opgelegd voor de bescherming en ecologische inrichting van wingebieden. Het is een uitdaging voor de

watersector om bij dergelijke herstelplannen en (gebieds)processen voldoende ecologische kennis en expertise in te kunnen zetten.

Het wordt een uitdaging voor de drinkwaterbedrijven om bij het opstellen van het herstelplan aan tafel te komen. De geïnterviewde deskundige van het drinkwaterbedrijf geeft aan dat zover bekend de drinkwaterbedrijven in Nederland vooralsnog niet betrokken zijn bij het opstellen van de herstelplannen. Tot nu toe benadert het ministerie overheidsorganisaties zoals de provincies. Er is voor het aankomend jaar een gedeeld belang van de drinkwaterbedrijven om betrokken te raken bij het opstellen van de herstelplannen ter uitvoering van de Natuurherstelwet.

Meer informatie

- Bekkum, D. van (2024). Oostenrijkse minister negeert eigen regering en geeft doorslaggevende stem voor Europese natuurherstelwet. *De Volkskrant*, 17 juni 2024. <https://www.volkskrant.nl/politiek/oostenrijkse-minister-negeert-eigen-regering-en-geeft-doorslaggevende-stem-voor-europese-natuurherstelwet~bffe24cb/>
- Berenschot & Arcadis (2024). Impactassessment Verordening Natuurherstel. Ministerie van

Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 30 januari 2024.

<https://open.overheid.nl/documenten/fcfbe409-c87b-45cc-9ff6-ee6a59df1551/file>

- Brakkee, E., Aggenbach, C., Krajenbrink, H. (2024). Effecten van bosuitbreiding en revitalisatie op drinkwaterwinningen en natuur. KWR. BTO 2024.019. [https://kwrwater.sharepoint.com/sites/Waterwijs/SitePages/Invloed-van-bosuitbreiding-en-revitalisering\(1\).aspx](https://kwrwater.sharepoint.com/sites/Waterwijs/SitePages/Invloed-van-bosuitbreiding-en-revitalisering(1).aspx)
- Directoraat-generaal Natuur en Visserij (2024). Uitkomst Milieuraad 17 juni v.w.b. de Natuurherstelverordening. Kamerbrief van der Wal-Zeggelink, 17 juni 2024. DGNV / 59386351. <https://open.overheid.nl/documenten/597fcfc9-6197-48e1-963b-48a358088b8a/file>
- Europese Commissie (2024). Nature Restoration Law. A Regulation supporting the restoration of ecosystems for people, the climate and the planet. https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en
- Europese Unie (2024). Regulation of the European Parliament and of the Council on nature restoration and amending Regulation (EU) 2022/869. 2022/0195(COD). 15 maart 2024. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-74-2023-INIT/en/pdf>

- Guillot, L. (2024). Rogue Austrian minister burns bridges to save EU nature law. *Politico*, 17 juni 2024. <https://www.politico.eu/article/rogue-austria-environment-minister-leonore-gewessler-burns-bridges-save-eu-nature-restoration-law/>
- H2O Waternetwerk (2024). Nederland stemt tegen Europese natuurherstelverordening. *H2O actueel*. 12 maart 2024. <https://www.h2owaternetwerk.nl/h2o-actueel/nederland-stemt-tegen-europese-natuurherstelverordening>
- H2O Waternetwerk (2024). Natuurherstelwet van kracht, nu twee jaar tijd voor nationaal plan. *H2O actueel*. 21 augustus 2024. <https://www.h2owaternetwerk.nl/h2o-actueel/natuurherstelwet-van-kracht-nu-twee-jaar-tijd-voor-nationaal-plan>
- H2O Waternetwerk (2024). ‘Kabinet trekt stekker uit Nationaal Programma Landelijk Gebied’. *H2O actueel*. 4 september 2024. <https://www.h2owaternetwerk.nl/h2o-actueel/kabinet-trekt-stekker-uit-nationaal-programma-landelijk-gebied>
- Interprovinciaal Overleg (2024). Inbreng begrotingsdebat landbouw, visserij, voedselzekerheid en natuur. 11 oktober 2024. <https://www.ipo.nl/media/gyed0on5/inbreng-ipo-begroting-lvvn-2025.pdf>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (n/d). Nationaal Programma Landelijk Gebied. <https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/samenwerking+en+uitvoering/nationale+programmas/nationaal+programma+landelijk+gebied/default.aspx>
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2023). Brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inzake “Voortgang integrale aanpak landelijk gebied, waaronder het NPLG”, 10 februari 2023. https://planmernplg.ireporting.nl/FbContent.ashx/pub_1000/downloads/v230307104627/voortgang-integrale-aanpak-landelijk-gebied-waaronder-het-nplg.pdf
- Leutner, L. (2024). Nehammer schließt künftige Regierung mit Gewessler als Ministerin aus. *Die Presse*, 5 juli 2024. https://www.diepresse.com/18636568/nehammer-schliesst-kuenftige-regierung-mit-gewessler-als-ministerin-aus?ref=ues_a
- ORF (2024). ÖVP brachte Anzeige gegen Gewessler ein. *ORF.at*, 20 juni 2024. <https://orf.at/stories/3361235/>
- Parlement Österreich (2024). FPÖ scheitert mit Misstrauensantrag gegen Leonore Gewessler. 4 juli 2024. <https://www.parlament.gv.at/aktuelles/news/FPoE-scheitert-mit-Misstrauensantrag-gegen-Leonore-Gewessler/>
- Rijksoverheid (2024). Regeerprogramma: Uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet. 13 september 2024. <https://open.overheid.nl/documenten/ronlf525d4046079b0beabc6f897f79045ccf2246e08/pdf>
- Wamelink, G.W.W., de Knegt, B., Pouwels, R., Schuiling, C., Wegman, R.M.A., Smidt, A.M., van Dobben, H.F. & Sanders M.E. 2013 Considerable environmental bottlenecks for species listed in the Habitats and Birds Directives in the Netherlands. *Biological Conservation*. **165**, 43-53. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S006320713001523>

Keywords

Natuurherstelwet, EU, ecologie, natuur, herstelmaatregel, herstelplan

Auteurs

Sharon Clevers en Jan Starke

Kwaliteitsborger

Edu Dorland

Opdrachtgever

KWR Waterwijs | Verkennend onderzoek

Projectnummer

404300/080/002